

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI MÁDENIYAT HÁM
TURIZM MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASI
NÓKIS FILIALI**

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHISI

ilimiy-metodikaliq jurnal

MUSÍQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI

Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА

Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART

Scientificmethodical journal

№ 1

SHOLKEMLESTIRISHI:

O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi Nokis filiali

- Bas redaktor:** – Allanbaev Rudakiy, professor w.w.a
Bas redaktor orinbasari: – Kamalova Dilduza, filologiya ilimleri boyinsha
filosofiya doktori (PhD)
Juwapli xatker: – Gulmira Palwanova

REDKOLLEGIYA AGZALARI:

- Omonilla Rizaev** – O'zbekiston mamleketlik k'rkem oner ham mad'niyat
institut'i, professor w.w.a.
Hikmat Rajabov – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi Nokis filiali,
professor w.w.a.
Sayyora Gafurova – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi, professor
Oydin Abdullaeva – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi, professor.
Qurbanbay Jarimbetov – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, professor.
Alima Berdimuratova – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, professor.
Ziyada Bekbergenova – OzR IA Qaraqalpaqstan bolimi, professor.
Oqilxon Ibragimov – O'zbekiston mamleketlik k'rkem oner ham mad'niyat
institut'i, professor.
Azizbek Turdiev – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Senatm'n jaslar,
mad'niyat ham sport mas'eleleri komiteti baslig'i
orinbasari, filologiya ilimleri boyinsha filosofiya
doktori (PhD).
Allanazar Abdiev – Filologiya ilimlerinin kandidati, Qaraqalpaqstan Respublikasi
xaliq jazirshisi
Artiqbay Erejepov – Nokis qalaliq 1-sanli balalar muzika ham k'rkem oner mektebi,
pedagogika ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD).
Janabay Marziyev – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, filologiya
ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD), docent.
Iroda Mirtalipova – OzMK janindagi B.Zokirov atindagi MEKOI, k'rkem
onertanir ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD).

JAMIYETLIK KENES:

Baxtiyor Sayfullaev	Najimatdin Muxameddinov
Ozodbek Nazarbekov	Najimatdin Ansatbaev
Komoliddin Urinbaev	Gulistan Annaqlicheva
Dawitbay Qurbaniyazov	Rayxan Saparova
Qalbay Turdiev	Paraxat Mamutov

MAZMUNÍ

Алланбаев Р. Миллий мәдениятымызды рауажландыруу жолында және бир кәдем	3
---	---

MUZİKATANIW

Мамутов П.А. Замангөй музыка тәлим системасын жетилистириүде руухыйлыктын орны	5
Пахратдинов Ш. Работа над произведением крупной формой	10
Sayidov T. D. Xonandalik ovozing fiziologik va akustik xususiyatlari	14
Мирталипова И.М. Ҳинд мусика назариясидаги товушкатор структураларига бир назар	16
Raimova D.M. O'rta Osiya musiqa cholg'ularining paydo bolish tarixi	20
Расулов М.М. Мусика, теле ва радио дастурларнинг муҳим компоненти ва композицион омили сифатида (тембр, темп, ритм, импульсивлик мисолларида)	23
Matyakubova U.G'. V-XV asrlar markaziy Osiyada musiqa madaniyatining nazariy asoslari	28

KORKEM ONER

Ражабов Х.Ж. Арсланбай Нажимов ижодига бир назар... ..	33
Matimuratov S.E. Qaraqalpaq kompozitori Kenesbay Abdullaev doretivshiligi haqqinda	35
Qutekeeva R.A. Qaraqalpaq kirkem onerinde Ilish Xojametovtin tutqan ornı	39
Allaniyazov B.Q. Muzika kirkem onerinin bayteregi (<i>Kompozitor Najimatdin Muxammeddinovtin omiri ham doretivshiligi haqqinda</i>)	44
Чаршемов Ж.А. «Қоблан» балетининг композицион хусусияти	48
Абдуллаева Ш.С. Труд все побеждает	57
Abatbaeva R.A. Qaraqalpaq kirkem onerinde kompozitor Gayip Demesinovtin tutqan ornı	61
Палъанова Г.А. «Аязий» драмасында кахарман характерин сәулелендириүдиц өзине тән қасийетлери	65
Палъанова Г.А. Каракалпакстанда театр режиссурасының пайда болыуындагы миллий дәреклер	68
Muxammeddinov Q. Milliy opera ham balet janrdagi tarixiy shigarmalar	71
Parmonov D.R. «Doira va urma zarbli cholg'ulari» musiqa san'atining yorqin namoyondasi	75
Каримова И.И. Традиции исполнения музыки Каракалпакского композитора Гаип Демесинова	78

ATQARIWSHILIQ ONERI

Erejepov A.A. Baqsishiliq kirkem onerinde doretilgen qosiq ham namalarini jaslar tarbiyasidagi ahmiyeti	83
Tnibaev P.K. Dirijyorliq kirkem onerinin turleri ham evolyuciyasi	87
Шарипова А.Р., Сидикова А.М. К вопросу о фортепианном исполнительском искусстве в Узбекистане	92
Ayubov K.Z. Foniologiya va odam ovozi tasnifi	95
Ziyovutdinova Z.U. XIX asrning ikkinchi yarimida o'zbek xalq cholg'ulari ijrochiligi sohasidagi jiddiy o'zgarishlar	98
Dadaboyev X.M. Xalq cholg'ulari ansamblarini tashkil etish	100
Aliev N.G. Demli saz asbaplar tarixi, klassikalik muzika ham onin bugingi kundegi tutqan ornı	102

Saidxonov A.S. Cholg‘u konsert janri tarixi va taraqqiyoti	105
Jumabaev A.E. Qaraqalpaq k�rkem �nerinde xaliq namali qosiqclarinn tutqan orm	110

MUZIKA PEDAGOGIKASI

Xojanazarov T. Vokal pedagogikasidagi metodlardi zamanag�y pedagogikaga aylantiruv usillari	115
Ходжаметова Г.И. Задача обучения, воспитания и развития детей в музыкальной школе	117
Botirova X.T. Musiqa taʼlimi pedagogikasida oʻquvchi yoshlarni maʼnaviy-axloqiy taʼlim-tarbiyasini shakllantirish	121
Saidumarov I. Taʼlim-tarbiya va shaxsning maʼnaviy kamoloti xususida sharq allomalarining qarashlari	124
Абдисултанов Ж.Дж. Болалар мусика ва санъат мактабларида «Мусика адаби�ти» фанини ўқитишда инновацион ёнлашув	128
Мат�кубов Э.Г. Мусикада модулли таълим асослари	131
Najmetdinova N.I. Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatining ahamiyati va mazmuni	137
Iseev R.A. Fortepiano paninin jah�n muzika oquv prosesidagi ahamiyeti ham orm	141
Dauletbaev T.K. Milliy saz asbaplarm mektep oquvshılara uyretiw�din ahamiyeti	145

J MIYETLIK-GUMANITAR P NLER

Бекбергенова З.У. Каракалпак халык д�станы «Қырык кыз» х�м х�зирги каракалпак драматургиясы	150
Утепова Т.Б. Маданиятлараро мулохот тахлиллари Европа олимлари назарида	153
Жумашева А.Х. Интерактивные при�мы и формы проведения практических занятий	159
Саденова Г.П. Каракалпак паремиологиясында жаксылык концепти	163
Mambetnazarov M.K. Hoja Axmet Yassawiy hikmetlerinin jaslar tarbiyasidagi ahamiyeti	166
Марзияев Ж.К. Маќаланыц публицистикалык сыпатламасы	169
Камалова Д.Э. Шыгарма композициясында турмыс шынлыгын с�улелендириу шеберлиги	171
Мамбетназарова Р.К. Идеино-тематические особенности жанр путешествия в Каракалпакской литературе (на примере «Путешествия в пять стран по океану» Тажена Изимбетова)	175

JAS IZERTLEWSHILER

Paxratdinov J.A. Kop qirli talant iyesi	180
Jumamuratova A.A. Qaraqalpaqstanda Opera janrinn tutqan orm	181
Muratbaeva A.A. Jaslard�n muzikal�q intellekt�n asir�wda muzika sinshısı Gulmaryam Kamalovan�n orm	185
Orazalieva G.S. G�llengen dawirde — Jana namalar (Jamil Charshemov d�retpeleleri haqqında)	186
Segizbaeva G.Q. Qaraqalpaqstanda daslepki muzikal�q drama janrinn payda bolıwı	188

musiq  rahbari va tarbiyachining hamkorlikdagi ishida yotadi.

Har bir bola bilan kundalik ishlash, uning qiziqishlari va qobiliyatlarini bilish tarbiyachiga musiq  rahbari bilan birgalikda barcha bolalarning badiiy rivojlanishini amalga oshirishga imkon beradi. Musiq  rahbari tarbiyachiga zarur maslahatlar beradi, maktabgacha yoshdagi bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatini yoʻnaltirishda amaliy yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning mustaqil musiqiy faoliyati tashabbuskorlik, ijodiy xususiyatga ega boʻlib, olingan tajribaga asoslanadi, shakllarning xilma-xilligi bilan ajralib turadi va oʻz-oʻziga oʻrgatishning dastlabki koʻrinishi xisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyhati:

1. *Abdurahmonov R., Mahkamjonov S.* Bolalar bogʻchasida musiq . Namangan, «Isteʼdod ziyo press» nashriyoti, 2022.
2. *Sharipova G., Yakubova Sh.* Maktabgacha taʼlim muassasalarida musiq  oʻqitish metodikasi. Toshkent, Choʻlpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2007.
3. *Yusupova N.* Musiq  savodi, metodikasi va ritmika. Toshkent, «Musiq » nashriyoti, 2010.
4. *Ветлугина Н.А., Дзержинская И.Л., Комиссарова Л.Н. и др.* Методика музыкального воспитания в детском саду. – М.: Просвещение, 1989.
5. *Зими на А.Н.* Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000.
6. *Рады нова О.П., Катинене А.И., Палавандишвили М.Л.* Музыкальное воспитание дошкольников. – М.: «Академия», 1998.

FORTEPIANO P NININ J H N MUZIKA OQIW PROCESINDEGI  HMIYETI H M ORNI

Iseev R.A.

Oʻzbekstan mamleketlik konservatoriyasi N kis filiali

Annotaciya: Maqalada j h n muzikasida fortepiano p ninin  hmiyeti, fortepiano sabaqlarında itibar beril t  n m seleler  hmiyeti h m fortepiano repertuarına sabaqlarda ajratil an orm boyınsha t sinikler k rip sh  ildi. Forteplano – universal saz  sbabı. Forteplano atqarıl shılı ı metodikasında talim-t rbiy ga ajratil an m seleler, onın j h n muzikasında ı  hmiyeti haqqında ı t sinikler s z etilgen.

Gilt s zler: Forteplano, repertuar, j h n klassika muzikasi, muzikalı  t rbiya, muzikalı  analiz, milliy klassika muzikasi, milliy muzika, muzikalı  pedagogika.

Анонмация: В статье обсуждается значение фортепианной музыки в мировой музыкальной культуре. Обсуждается важность специфических педагогических методов касающихся фортепианной музыки, также о важности выбора разнообразного репертуара. Фортепиано – это универсальный музыкальный инструмент. Также влияние через музыку на воспитание молод жи.

Ключевые слова: Фортепиано, репертуар, мировая классическая музыка, музыкальное образование, музыкальный анализ, национальная классическая музыка, национальная музыка, музыкальная педагогика.

Abstract: In this article discusses the importance of piano in the world musical culture. The importance of specific pedagogical methods regarding the piano music is discussed, as well as the importance of choosing a varied repertoire. The piano is a versatile musical instrument. Also influence through music on education of youth.

Keywords: Piano, repertoire, world classical, music education, musical analysis, national classical music, national music, musical pedagogy.

Qaraqalpaqstan xalqı basqa xalıqlar sıyaqlı óziniń bay milliy muzıka mádeniyatına iye. Ol bargan sayın rawajlap, jetilisip, bayıp barmaqta. Ádebiyat hám kórkem óner dekadaları, milliy teatrılar hám koncert jamaatları gastrolları, súwret hám kitap kórgizbeleri, kórkem iskerliktiń basqa kóplegen túrleri mánawiy turmıs baǵdarındaǵı milliy múnasibetlerdi ózinde sáwlelendiredi. Qaraqalpaq muzıka kórkem óneri ustaları har qıylı qonısı respublikalarda hám shet ellerde óz sheberliklerin tabısı kórsetpekte. Olardıń shıǵıwları biziń qádiriyat hám dástúrlerimizge degen janlı qızıǵıwshılıqtı oyatpaqta hám arttırmaqta.

Xalqımız ǵárezsizlikke erisken qısqa tariyxıy dáwir ishinde perzentlerimizdiń kámil insan bolıp jetilisiwi ushın olardı joqarı mánawiyat, milliy ǵárezsizlik ideyalarına sadıq insanlar etip tárbiyalaw ayrıqsha áhmiyetli. Bunıń ushın tek gana oqıtılıp atırǵan pánlerge emes, al talim-tárbiya proceslerine de pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw sabaq sapasını asıradı, sabaqlardı oqıwshılar tárepinen ózlestiriliwi sezilerli dárejede artadı, studentlerdi erkin pikir júrgiziwge úndeydi, bul bolsa tikkeley oqıtıwshıǵa kóp nárese baylanıslı ekenligin kórsetedi. Usı faktorlar muzıka baǵdarında bilim alıp atırǵan student-jaslarardıń jeke imkaniyatları, bilim potencialı, atqarıw sheberligi, mánawiy-etikalıq sapaları, sonıń menen birge ruwxıy halatın tárbiyalawda da ózine tın orınǵa iye.

Jahán muzıka saz asbapları arasında en qolaylı, en universal hám imkaniyatı bay muzıkalıq saz asbabı – fortepiano. «Som jaqsı túsiniw alıw kerek, - dep jazǵan edi G.G. Neygauz, - Muzıkam hám muzıka bilimin úyreniw ulıwma mádeniy jumıs bolıp, bunda fortepiano en jaqsı, teń joq qural bolıp tabıladı. Tildi, jámiyet haqqındaǵı ilimdi, matematika, tariyx, tabiyattamw hám basqalardı úyreniw de mádeniy adam ushın májburiy. Maǵan qalsa, orta mektepte fortepiano arqalı májburiy muzıkalıq bilimdi engizer edim».

Muzıka asbabın shertiw, bul jumıstı, hámte balalar atqarıwı da dóretiwsilik jumıs. Ol atqarıwsıdan tek amq kónlikpe sheberlikti emes, al belsendilikti, maqsetke umtıladı, dıqqat-itibardı hám dóretiwsilik intakerlikti de talap etedi. Muzıka atqarıwsılıǵı balalarda kámillikke erisiw, gozzalhqı anlaw intasin payda etedi. Muzıkalıq shıǵarmadaǵı kórkem obrazlar bolsa olarda estetikalıq tuyǵını qalıplestiredi, olarǵa barlıq insanıyлық keshirmelerdi jaqsıraq túsiniwge járdem beredi.

Oqıwshılar har qıylı muzıkalıq shıǵarmalar ústinde islewde belgili bir kózqarasta sáwlelengen turmısta jasaw imkaniyatına iye boladı. Usı keshirmeler menen birge belgili ruwxıy-estetikalıq túsiniwler de júzege keledi. B.M.Teplovtıń pikirinshe, kórkem tárbiyada somsı áhmiyetli, yaǵmy, bir kórkem ónerdegi «jumıslar» kórkem ónerdiń basqa túrlerindegi kórkem qabiletlerdiń qalıplesiwine úlken járdem beriwı múmkin.

Oqıwshı hám studentlerde kórkem bilimler qansha kóp bolsa, olar har qıylı kórkem óner shıǵarmasındaǵı obrazlardı sonshellı tolıq hám teren túsiniwi hám anlawı múmkin. Kórkem óner menen tikkeley ámeliy shuǵıllamwdıń ózi-aq oǵada úlken tárbiyalıq áhmiyetke iye. Atqarılıp atırǵan obrazlarǵa hám olar arqalı barlıqtaǵı hádiyselerge, tuyǵı hám keshirmelerge estetikalıq qatnas, oqıwshılardı estetikalıq tárbiyalawdıń en tikkeley hám belsendi jolı. Joqarı oqıw ornındaǵı talim hám tárbiya, zaman talaplarına juwap beretuǵın hám ámeliy jumıstı baslawdan-aq, onıń tabısını támiyinleytuǵın sıpatlarǵa iye bolǵan qanıgelerdi jetistiriwi lazım.

Házirgi kúnde joqarı oqıw orınlarındaǵı bilimlendiriw procesi óz wazıypası hám jedelligine kóre biraz quramalastı. Sol ushın onıń baǵdarı, mazmum hám metodıkası máselelerin ilimiy tiykarda sheshpey turıp, jámiyettiń turaqlı artıp baratqan talaplarına say qanıgeler tayarlaw nátiyjeliligin támiyinlew múmkin emes. Qanıge tayarlawdıń maqseti, wazıypaları hám ózinsheliklerin úyreniw studentlerdi oqıtıw hámde tárbiyalawdıń mazmunı, principleri hám usılların tuwrı belgilewdiń en áhmiyetli sharti sanaladı. Mine usı jumıstıń házirgi bar túrlerinen biri, jas qanıge shaxstıń ózinsheliklerin rawajlandırıw bolıp tabıladı. Bolajaq qanıgenin jetik kelbetinde, jámiyettiń mine usınday qanıgelerine mutajlıǵı amq kórinedi, solay da, usı kelbetiń ózi joqarı oqıw ornındaǵı talim-tárbiya procesin, oqıwshılardıń kásiplik tayarlıǵı quramın quraw hám rawajlandırıw baǵdarlaması bolıwı maqsetke muwapıq. Harbir kásip ózine tın áhmiyetli sıpatlarǵa iye bolıwdı talap etedi. Mine usınday

sıpatlardı belgilew oqıwshı-jaslar shaxsın qalıplestiriwdın belgili bir maqsetlerin belgilew esaplanadı.

Muzika oqıtıwshısının quramalı kásibi birneshe muzika qámgeliklerin óz ishine aladı, lekin olardıń mázi jıyındısınan ibarat emes. Pedagogikalıq teoriyanı, tájiriybelerdi anlamay turıp zamanagóy oqıtıwshı tayarlawdaǵı bar ámeliyattı talqılamay hám ulıwmalastırmaı turıp bul taraw oqıtıwshısının kelbetin kóz aldımızǵa keltirip bolmaydı. Ane usı kelbet qámgesine qoyılatuǵın talaplardıń belgili bir sisteması sıpatında kórinip, bolajaq muzika oqıtıwshısı shaxsın qalıplestiriwdın baǵdarlaması hám jolların jetilistiriw imkamn beredi.

Joqarı oqıw orınları, orta arnawlı, muzika mektebi hám ulıwma bilim beriw mekteplerinde muzika oqıtıwshısının tiykargı maqseti – oqıwshılardı estetikalıq, kórkem hám etikalıq tarbiyalaw, olarda muzika mádeniyatın qalıplestiriw arqalı shaxsın ruwxıy qalıplestiriwden ibarat. Sonıń ushın da muzika tarbiyası jas áwladtı uıǵınlıqta kámal taptırıwdın áhmiyetli faktorı sıpatında kórinedi. Atap aytqanda, muzika menen shuǵıllamw kórkem anlaw iskerligi bolıp, bir qatar faktorlardı óz ishine aladı. Ol ideyalıq etikam qalıplestiredi, etikalıq tárepten tarbiyalaydı, shaxstaǵı qızıǵıwlardıń psixologiyalıq maqseti hám baǵdarların belgileydi, socialhıq keypiyattı júzege keltiredi hám birlestiredi, sociallıq belsendilikti tarbiyalaydı.

Kórkem ónerdi túsiniw, seziw qabiletlerin rawajlandıradı, estetikalıq hám muzikalıq talgamdı ósiredi, aqılıy kámillikti, dóretiwshilik belsendilikti, teren oylawdı oqıwshılarda ózine tın ózinsheliklerdi kúsheytedi, zárur muzikalıq bilim, kónlikpe hám tájiriybelerdi payda etedi, bos waqıt mashqalasın sheshiwde járdem beredi. Balalar muzıkam túsiniwi ushın muzika tilinń ruwxıy hám forma jasaw ózinsheliklerin biliwi, belgili bir dárejede rawajlangan muzikalıq (ses balentligi, tembri, muzikanıń garmoniyalıq, dinamikalıq ózinsheliklerin anlaw, lad hám ritmdi seziniw, muzıkam eslep qalıw) qabiletine muzıkam seziniw hám atqarıw sheberligine iye bolıwı zárur. Muzika oqıtıwshısının jumısı tek muzika sabaqların ótiw menen shegaralanbaydı. Onıń wazıypasına saz-sáwbet kesheleri hám tanlawlardı tayarlaw hám ótkeriw, mádeniy sayaxatlar shólkemlestiriw, muzika hám teatr tarawlarındǵı janalıqlar menen oqıwshılardı turaqlı tanıstırıp barıw sıyaqlı iskerlik te kiredi. Bulardı shártli rawishte tómendegilerde kóriw múmkin:

1. Talım-tarbiya procesiniń hámme bolimlerin belgilew: shólkemlestiriwshilik-mazmunlı jumıs (Muzika boyınsha talım hám tarbiya jumıslarınıń mazmunın tanlaw);

2. Talım-tarbiya procesinde oqıtıwshınıń oqıwshılar menen sawbeti, jámiyetshilik penen óz ara birge islesiw;

3. Talım-tarbiya procesiniń rejesin ámelge asırıwǵa baylamslı shólkemlestiriwshilik jumıslar (wazıypalardı amq bayanlaw, oqıwshılar iskerligin hám talım-tarbiya procesiniń basqa túrlerin uıymlastırıw);

4. Hárbir oqıwshınıń turaqlı ósip barıwı hám oqıwshılar jámaatiniń jetilisiwin aldınnan kóre biliw, ul-qızlardı ulıwmalıq (hámde muzikalıq) kámal taptırıw wazıypaların belgilew hám izbe-iz ámelge asırıw;

5. Oqıwshılarda jámiyetlik áhmiyetke iye qádiriyatlardıń belgili bir sistemasın, zárurligin, qızıǵıwın, talgamın qalıplestiriwge, iskerlik hám hárezet sebeplerin, kózqaras hám dúnyanı seziniwdi belgilewge baylanıslı jumıslar;

6. Pedagogikalıq iskerlik oqıtıwshıdan tómendegilerdi talap etedi:

a) Oqıwshılardıń qabiletlerin muzıkaga qızıǵıwların, muzikalıq bilimlerin, olardaǵı dóretiwshilik kónlikpe hám tájiriybelerdi ózlestiriwleri dinamikasın úyreniw;

b) Oqıtıw usılların úyreniw, nátiyjeli usıllardı hámde olardı tabıslı qollamw sharayatların amqlaw;

c) metodikalıq qollanbalar hám izertlewlerdi úyreniw (olardı sın bahalaw);

d) óziniń hám basqa oqıtıwshılardıń unamlı hámde unamsız tájiriybelerin analizlew, jumıstıń nátiyjeli usılları hám túrlerin ulıwmalastırıw hámde olardan óz ámeliyatında paydalanw;

e) turaqlı rawishte pedagogikalıq baqlawlar hám tájiriybeler ótkeriw. Muzika oqıtıwshısına zárur bolǵan sheberlikti tabıslı ózlestiriw ushın pedagogıq, artistlik hám muzıkashılıq qabiletleri uıǵınlıqta bolıwı zárur. Muzika oqıtıwshısı óz panin suıwi, ogan ıqlas penen qatnas jasawı, oqıwshılardı jaqsı kóriwi, muzika kórkem óneri quralları menen oqıtıw hám tarbiyalawdıń ózine tın ózinsheliklerin

biliwi lazım. Öz kásibi menen bir qatarda oqıwshılardı da súyetuǵın oqıtıwshı kámil oqıtıwshı boladı. Muzıka oqıtıwshısı qabiletler psixologiyasın, bala hám jas óspirim shaxstın tipologiyalıq hámde jas ózinsheliklerin, dóretiwshilik ózinsheliklerinin rawajlamw nızamlıqları hám onın en nátiyjeli ámelge asatıuǵın sharayatların biliwi zárur.

7. Arnawlı klass oqıtıwshısı dáslep oqıwshılarga ulıwmalıq estetikalıq tárbiya beriw wazıypaların túsiniw alıwı lazım. Bul wazıypalar muzikalıq saz ásbabın jaqsı shertiwdi úyretiwden gana ibarat bolıwı kerek. Bunda, en áhmiyetlisi, balaga muzıkanı súyiwdi úyretiw hám onda muzikalıq shınıǵıwlarına qızıǵıwshılıq oyatıw, saz ásbapları járdeminde muzikalıq iskerlikke zárurlik payda etiwdi, sonday-aq, mektepti pitkergennen keyin de ózi ushın muzıka menen shuǵıllamw imkanın beretuǵın bilim, kónlikpe hám mamanlıqtı qalıplestiriw. Fortepiano sabaqları oǵada úlken tárbiyalıq imkaniyatqa iye. Sonın ushın olardıń tárbiyalıq hám talim úziksiz birlikte bir-birin toltırǵan halda túsiniw lazım. Muzıka tárbiyası qanıǵe sazendeni emes, al aldı menen ziyalı insandı tárbiyalaw bolıp esaplanadı.

Oqıwshılar menen alıp barılatuǵın tárbiyalıq isler oqıwshı sezbeytuǵın jóneliste turaqlı rawishte ámelge asırıhwı kerek. Pedagog oqıwshının nelerge qızıǵıwı, nelerdi oqıwı hám jaqsı kóriwin, úyindegi sharayatı hám shanaragındaǵı múnasibetlerin hám basqalardı biliwi lazım. Mine usılardı bilip alıw maqsetinde ótkeriletuǵın sawbetler eriksiz baslanıwı hámde qızıqlı tárizde barıwı, sol sawbetler nátiyjesinde oqıwshı aytıp atırǵan narselerge oqıtıwshı haqıyqatında da qızıǵıp atırǵanın, sawbetlerdi tek ózinin májburiyatı sıpatında ótkermey atırǵanın túsiniw jetiwi lazım. Harqanday pedagog ushın arnawlı qabiletler de zárur, olarsız tiyisli pedagogikalıq-psixologiyahq iskerlikti ámelge asırıp bolmaydı. Muzıka oqıtıwshısı ushın bolsa, muzikalıq qabiletler oǵada áhmiyetli. Bunday qabiletler jıynagı biraz ken hám quramalı boladı. Muzikalıq-pedagogikalıq iskerliktin ózinsheligi onın quramlı bólimleri qatarında kórkem obrazlı komponentten ibarat bolıp, bul komponent muzıka oqıtıwshısı jumısının ulıwmalıq quramında erkin kategoriya esaplanadı. Muzıka oqıtıwshısı ushın dóretiwshiliktin eki túri – awızeki túsindiriw hám muzikalıq shıǵarmam saz ásbabında atqarıw áhmiyetli sanaladı. Jeke tárıpte shınıǵıw alıp barıw klastın barlıq jumısları har qıylı metod, janr hám formalardaǵı muzikalıq shıǵarmalardı úyreniwde ámelge asadı. Oqıtıwshı óz shákirtine shıǵarmalardıń ózinsheliklerin anlap alıwdı, shıǵarmada jasırınǵan mazmun hám ideyam túsindiriwdi, muzikalıq tildin mazmunına kirip barıwdı, jumıstın usıl hám jolların ózlestiriwdi úyretiwi kerek.

Bulardıń hámmesi muzikalıq atqarıw zárurlıǵın tárbiyalawǵa qaratılǵan boladı. Mine usı aqırǵı maqsetke erisiw ushın oqıtıwshının ózi muzıkam sheksiz súyiwi, ózindegi ıqlası hám tájiriybeni basqalarga beriwine umtılwı zárur. Lekin ol bunın ushın jeterli dárejede sezgir bolıwı hám óz klasında birneshe márte úyrenilgen shıǵarma ústinde har sapar islewde oqıwshılar menen birge jana traktovka júzege kelgendey seziniwi kerek.

8. Oqıtıwshı úyrenilip atırǵan shıǵarmalardı oqıwshılarga amq mısallar arqalı túsindiriw hám kórsetiwi ushın aldı menen ózi ken hámde har tárepleme maglıwmatlı bolıwı shárt. Respublika kompozitorlarının shıǵarmaları ústinde islewde oqıwshılarda úyrenilip atırǵan pyesalar xarakterinin milliy ózinshelikleri haqqında túsiniw qalıplestiriw áhmiyetli sanaladı. Oqıwshı xalıq kórkem óner dásturleri derlik barlıq kompozitorlar ushın tiykar sıpatında xızmet etiwın bilip alıwı lazım. Sonlıqtan, xalıqtın pikir-oyları hám arız-úmitlerin belgilewshi, joqarı kórkem baylıqlar úlgi bolǵan xalıq muzıkasına súyeniw kompozitorlar dóretiwshiliginin tiykarı bolıp xızmet etedi.

Oqıtıwshının tiykarǵı wazıypalarınan biri – oqıwshılarda muzikalıq shınıǵıwlarına tuwra qatnastı, miynetke muhabbattı tárbiyalaw sanaladı. Ol oqıwshını muzıkam seziniw menen birge, óz atqarıwında áne usı muzıkam tuwrı túsiniwine úyretip barıwı kerek. Bunda avtordın tekstke, redaktordın kórsetpelerine, har qıylı belgilerge abaylı múnasibette bolıwın tárbiyalaw zárur. Oqıwshı tek qısqa múddetli dóretiwshilik tapqırlıq hám jetiskenlikler menen sheklenbey, dóretiwshilik tabıslarga erisiw jolların tabıwǵa umtılwı zárur. Sol proceste kóp narse oqıtıwshının harbir oqıwshıǵa jekke tárıpte qatnas jasawına baylamslı. Ol jumısta tabısqa erisiw ushın oqıwshı shaxsın jaqsı biliwi, om mudamı guzetiwi, sonday-aq, ózinin jas muzıkantqa múnasibetin, onın shınıǵıw paytındaǵı hárezetlerin talqılawı kerek. Harbir oqıwshının minez-qulqında albette unamalı hám kerı tuyǵılar boladı. Oqıtıwshının sheberligi oqıwshının jaqsı sezimin biliw hám ondaǵı qalǵan barlıq sıpatlardı

ane usi jaqsi sezimlarga bagdarlay aliw.

Juwmaqlap aytqanda fortepiano muzikasi janrlarin uyreniw muzikalik bilimlendiriwidin barliq basqishlarindagi ahmiyetli masale. Usinilip atirgan temada fortepiano pedagogikasinda birinshi marte sap fortepiano janri sanalgan, klavishli saz asbabi tabiyatin ele de jarqin etip korsetiwshi tokkata janri ken uyreniledi. Kompozitorlar itibarin bugingi künde de ozine tartip atirgan usi janrdin omirshenligi, balkim, sonda shigar. Tokkata, asirese, Ozbekstanda en suyikli janr. Onda xaliq saz asbapları sestinin tembr ozinshelikleri, yoshli turmıs tarizi ham shadlıqları har tarepleme sawlelenedi. Forteplano muzikasi janrlarin uyreniw muzikalik bilimlendiriwidin barliq basqishlarindagi ahmiyetli masale sanaladi.

Paydalangan adabiyatlar:

1. O'zbekiston Respublikasi «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida»gi Qonuni. 7 oktabr 2013 yil (o'zgartirish va qo'shimchalar).
2. *Djamalova D., Utayeva N.* «Fortepiano olamiga ilk qadamlar». O'quv qo'llanma. G'G'ulom nomidagi NMIU, Toshkent, 2016.
3. *Kisel E., Natanson B., Nikolaev A., Erejenskaya N.* «Shkola igri na fortepiano», Izdatelstvo «Muzika», Moskva, 1975.
4. *Azimov X.* Forteplano darsligi. – T., «O'qituvchi», 1997.
5. *Shteynpress B., Yampolskiy I.* «Ensiklopedicheskiy muzkalniy slovar», Moskva, 1959.
6. *Xayitboyeva D.* Notani varoqdan o'qish va forteplano ansambli. – T, «Uzbekiston», 2010.
7. *Saidxonov A.S.* «Prospects for the Development of Culture in Uzbekistan» International Journal on Integrated Education 3 (7) Indonesia, 51-53, 2020
8. *Saidxonov A.S.* «HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE INSTRUMENTAL CONCERT GENRE» International journal of economy and innovation vol.24 Poland 2022, 68-72 pages

MILLIY SAZ ASBAPLARIN MEKTEP OQIWSHILARINA UYRETIWDIN AHMIYETI

Dauletbaev T.K.

Ozbekstan mamleketlik konservatoriyasi Nokis filiali

Annotaciya: Bul maqalada muzika oqitwshisinin kasiplik sheberligi innovacion iskerligi ham milliy asbaplarimiz haqqinda magliwmatlar mektep oqiwsihilarin muzika panine qiziqtiriw olardin bos waqtinnan unemli paydalamp milliy asbaplarimizdi uyretiwdin metodlari bar.

Gilt so'zler: Muzika oqitwshisi, kasiplik sheberligi, barkamal awlad, Prezidentimiz qarari, Diskussiya metodi.

Аннотация: В данной статье содержится информация о профессионализме, новаторстве и творчестве музыкального образования, а также методах обучения нашим национальным инструментам.

Ключевые слова: музыкальное образование, профессионализм, идеальное поколение, решение президента, дискуссионный метод.

Abstract: This article contains information about the professionalism, innovation and creativity of music education, as well as teaching methods for our national instruments.

Keywords: music education, professionalism, perfect generation, president's decision, discussion method.

Insan ozinin jasaw dawirinde Ana hayyiwi arqali muzika ırgaqları menen tanisip onnan zawiқ aladi, oy orisi osedi. Muzikadan zawiқ aliw menen birge onda joqari madeniyatli unamli pazyilet, gozzallıqtı korip seze alatugin sezimler qaliplesip, pak kewil iyesi bolip jetilisedi. Muzika shaxsti